

Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Görsel Sanatlar Dersi Öğretimine Yönelik Gözlem Sonuçları

Doç. Dr. Meltem Katıranıcı
Filiz Kansu Çelik

Makale Geliş Tarihi: 14.11.2018
Yayına Kabul Tarihi: 25.04.2019

Özet

Görsel Sanatlar dersinin pek çok işlevinin yanısıra bu ders ile birey, öncelikle kendi yeteneklerini keşfeder, toplumdaki yerini belirler ve kendi kimliğini farkeder, sonra da yaşadığı toplumun kültürel değerlerinin farkına varır, farklı kültürleri ayırt eder, saygı duyar. Bu nedenle Görsel Sanatlar dersi sadece yetenekli bireyler için değil herkes için gereklidir. Bu düşünce 2000'li yıllarda Türkiye'de de uygulanmış ve yürürlükte olan pek çok örgün ve yaygın eğitim kurumlarının eğitim-öğretim programlarında yer almıştır. Türkiye'de Anadolu liseleri gibi İmam Hatip Anadolu Liselerinde de Görsel Sanatlar dersi seçmeli ve/veya zorunlu bir ders olarak programlarda yer almaktadır. Ancak bu derslerin içeriği ve niteliği konusunda herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma, herhangi bir Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinde görev yapmakta olan Görsel Sanatlar dersi öğretmeninin bir saatlik derste kullandığı ağırlıklı öğretim yolunun belirlenebildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Nitel Araştırma Yöntemlerinden Eğitsel Eleştiri ve Durum Çalışması Modeline göre tamamlanan araştırmanın çalışma grubu, 'Tipik durum örnekleme' ve 'Kolay ulaşılabilir durum örnekleme' ile belirlenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinin ortaokul kademesinde, sadece kız öğrencilerden oluşan bir sınıfın görsel sanatlar dersinin çözümlenmesine ve elde edilen sonuçların içerik ve betimsel analiz ile yorumlanmasına yer verilmiştir. Veri toplama araçları olarak ders gözlem notları, video kaydı ve öğretmene uygulanan 25 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Ö ile kodlanan Görsel Sanatlar öğretmenin'in ağırlıklı olarak kullandığı öğretim yolunun İşlevsiz ve öğretmen tipinin, Tasasız (bırakınız yapınlar) öğretmen modelinde olduğu; öğretim yönteminin, göstererek yaptırma ve derste gerçekleştirilen uygulama tekniğinin karışık teknikte çalışmalar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İmam Hatip Lisesi, Görsel Sanatlar, Eğitsel Eleştiri

OBSERVATION RESULTS TOWARD THE TEACHING OF VISUAL ARTS LESSON FOR GIRLS ANATOLIAN IMAM HATIP HIGH SCHOOLS

Abstract

Apart from many functions of visual arts lesson, this course firstly explores its own talents, identifies its place in society and recognizes its own identity, then recognizes the cultural values of the society she/he lives in, distinguishes different cultures and respects. For this reason, Visual Art lesson is not only for talented individuals but also for everyone. This idea was also applied in Turkey in the 2000s and many current mainstream and non-formal education schools in the common curriculum of educational institutions took part in the course. Like Anatolian high schools in Turkey, also in Imam-Hatip High School. Visual Arts lesson can be an elective course and / or is included in the program as a compulsory course. However, no research has been done on the content and quality of these courses. This research is important that the teacher of Visual Arts course in any Girls Anatolian Imam Hatip High School, can determine the mainly teaching route used by an hour's lesson. The study group of the research completed according to the Educational Criticism Model of Qualitative Research Methods and Case study model was determined by 'Typical case sampling' and 'Easy reach status sampling'.

In the secondary school of a girl Anatolian Imam Hatip High School affiliated to the Ministry of National Education, a visual arts course of a class consisting only female students was resolved and the results obtained were interpreted with content and descriptive analysis. As data collection tools, teaching notes, video recording and semi-structured interview form with 25 questions applied as lesson observation notes were used. According to the findings obtained, it is seen that the teacher Ö, predominantly used Non-Functional way and the teacher's type is Carefree (let them do) teacher model; it has been observed that the teaching method is showing and the application technique realized in the course is the studies in mixed technique.

Keywords: Imam Hatip High School, Visual Arts, Educational Criticism

Giriş

Sanat eserini insan eliyle oluşturulmuş yaratma sürecinin sonucu olarak düşündüğümüzde sanat insanın kendini ifade etme yollarından biridir ve aynı zamanda toplumun değerlerini yansıtan, yaşantımıza yön veren günlük yaşamın önemli bir parçasıdır. Sanatçı duyarlılığı ile ele alınan konular, sanatçının yorumu, estetik beğenisi ve üslubu ile güzelleşerek toplumun görüşüne sunulmaktadır. Nitekim, sanatçı her zaman insana ilişkin mesajları insanlara aktarırken, uyumlu biçimler yaratma kaygısını ve endişesini taşımıştır (Mülayim, 1994: 17).

Tarihsel süreç içinde her toplumun kendine özgü sanatı oluşmuştur. Nerede bir insan topluluğu varsa, orada yaşamı gerekli kılan maddi hayatın yanı sıra sezginin, bilinçaltının, içgüdüsellik bir etkisi olarak sanat, etkinlik olarak kendini göstermiştir (Artut, 2004: 9).

Ancak toplumun sanat eserini anlama ve değer biçme eylemleri genel eğitim sistemi içerisinde yer alan görsel sanatlar dersinin nitelikli olmasını gerektirmektedir. Erbay'a (1997: 3) göre "dünyada hâkim olan teknolojik gelişim, çağdaş toplumlarda sanat eğitiminin kalitesinin belirlenmesinde önemli bir etkidir". Sanat eğitiminin amaç ve gerekliliğinin özünde insan ruhunun yüceltilmesi, insanın özgürleşmesi bireylerin ruhsal gereksinimlerinin doyurulması, dengeli, çağdaş, duyarlı bir toplum yaratılması çabası yer almaktadır. Sosyokültürel etkiler genelde çocukların resim yapmaya karşı ilgilerini etkiler (Malchiodi' den akt. Büyükalan Filiz, 2018: 520). Toplumsal ve kültürel etkiler altında gelişen çocuğun resimlerinde, salt kendilerine özgü kişilik tipini ve bu tipin karakteristik özelliklerini gösteren biçimi bulmak pek mümkün değildir. Sanat eğitimi, bireylere özgür anlatım olanakları sağlamakla birlikte, bireylerin sosyokültürel yaşamlarının, kişisel deneyimlerinin sübjektif ve ayrıntılı bir alanıdır (Ünver, 2002: 25-26).

Sanat eğitimi, okullarda genel eğitim sistemi içindeki yerini korumaya devam etmelidir. Okulun amacı; herkese eşit eğitim vermek ve belirli bir zaman dilimi içinde önceden belirlenmiş becerilerin ve kazanımların elde edilmesine yardımcı olmaktır. Hedeflenen eğitim öğretim yılında geliştirilecek becerileri, önceden kazanmış olan veya çok hızlı öğrenen öğrenciler için farklılaştırılmış öğretim olanakları sunulmazsa, bu özellikteki öğrencilerin eğitsel gereksinimleri gerektiği gibi karşılanamaz (Levent ve Bakioğlu, 2013: 33). Genel eğitimde sanat eğitimi boyutunun farklılaştırılarak ihtiyaçlara göre bireylere sunulması, eğitim programının tüm bireyler açısından işlevsel hale getirilmesi açısından önemlidir.

Sanat eğitiminin özündeki sanat kavramı, insanlığın varoluşundan bu yana

hayati ihtiyaçlarını karşılama konusunda dolaylı bir araç görevi görmüştür. Bu nedenle yaratıcılığın gelişmesine katkı sağlayacak şekilde farklı bilim dallarında sanatı araç olarak kullanmak; bireyin duygu dünyasını, estetik beğenilerinin gelişmesini sağlamaya yönelik çok boyutlu bir süreç olarak ele almak; ve gerektiğinde güncelleyerek eğitim programları içindeki varlığını dönemin şartlarına uygun hale getirmek gerekmektedir. Ders programları ve içerikleri bakımından, farklı amaçlar için öğrenci yetiştirmek üzere kurulan Anadolu İmam Hatip Liseleri de öğretim programlarında yer alan Görsel Sanatlar dersinin içeriklerini güncellemiştir.

Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından Temel Eğitim Sonrası Kariyer Danışmanlığı Projesi kapsamında hazırlanan ve Haziran 2017'de yayınlanan Anadolu İmam Hatip Liseleri Tanıtım Kitapçığında, Anadolu imam hatip liseleri Türkiye'de din görevlisi yetiştirmek amacı ile kurulmuş, zamanla Anadolu lisesi müfredatında eğitim vermeye başlamış liseler olarak tanımlanmıştır. Anadolu imam hatip liselerinde; imamlık, hatiplik ve kuran kursu öğreticiliği gibi dini hizmetlerin yerine getirilmesine kaynaklık edecek gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda buradan mezun olan öğrenciler üniversitelerin istedikleri bölümlerini tercih edebilmektedirler. Anadolu imam hatip liseleri öğrenim süresi 4 yıl olan yatılı ve/veya gündüzlü olarak eğitim-öğretim veren okullardır. Hazırlık sınıfı projesi kapsamında hazırlık sınıfı bulunan Anadolu imam hatip liseleri ise eğitim-öğretim süresi hazırlık + 4 yıl olmak üzere toplamda 5 yıl eğitim veren yatılı/gündüzlü okullardır. Anadolu imam hatip liselerinde şube sayısı okulun olanaklarına göre değişmektedir. Anadolu imam hatip liselerinde öğretim sadece kız, sadece erkek ve karma olabilmektedir. Eğitim-öğretim dili Türkçe'dir fakat iyi düzeyde yabancı dil eğitimi de verilmektedir¹.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İmam Hatip Ortaokulu haftalık ders çizelgesinde görüldüğü üzere görsel sanatlar dersi haftada 1 saat ve zorunlu olarak işlenmektedir. Aynı zamanda ilgili yönetmeliğin 5. Maddesinde 'isteyen okullarda haftada dokuz (9) ders saatine kadar okul ve çevrenin şartları ile öğrencilerin bireysel özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınarak sanat etkinlikleri, sportif çalışmalar, sosyal ve kültürel etkinlikler ile her türlü eğitici faaliyetlerin gerçekleştirilmesi okul yönetiminin kararına bağlı olarak uygulanabilir'² ifadesi ile görsel sanatlar ders saatinin ihtiyaca ve isteğe göre arttırılabileceği görülmektedir. Araştırmaya konu olan okulun ders programı incelendiğinde 7. Sınıf görsel sanatlar dersinin haftada 1 saat işlendiği anlaşılmaktadır (Tablo 2).

¹ <http://bursa.meb.gov.tr/oges/content/uploads/Anadolu%20%C4%B0mam%20Hatip%20Liseleri%20Tan%C4%B1t%C4%B1m%20Kitap%C3%A7%C4%B1%20%C4%9F%2022.06.17.pdf>, adresinden 25.05.2018'de alınmıştır.

² https://dogm.meb.gov.tr/meb_ays_dosyalar/2017_11/02142045_Ymam_Hatip_Ortaokulu_HaftalYk_De rs_Yizelgesi_Kurul_Onay_02_11_2017.pdf adresinden 25.05.2018'de alınmıştır.

Milli Eğitim Genel Müdürlüğü Din Öğretimi genel Müdürlüğü tarafından 2017’de uygulanmak üzere açıklanan Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık ders çizelgesinde Ortak dersler listesinde bulunan Beden Eğitimi Ve Spor/ Görsel Sanatlar/Müzik dersi 9. Sınıflarda 2 saat, 10. sınıflarda 1 saat, 11. sınıflarda 1 saat ve 12. sınıflarda 1 saat olarak yer almıştır. Seçilebilecek dersler gruplara ayrılmış ve ders saati ise 11. Sınıflarda 17 saat ve 12. Sınıflarda 18 saat olarak gösterilmiştir. Anadolu imam hatip liseleri ile Fen ve Sosyal Bilimler ve Yabancı Dil Programı/Projesi uygulayan Anadolu imam hatip liseleri öğrencisi sadece (A) grubundaki seçmeli derslerden ders seçebilecektir. Sanat ve Spor Programı/Projesi uygulayan Anadolu imam hatip liseleri öğrencisi ise (A) ve (B) grubundaki seçmeli derslerden ders seçebilecektir. Anadolu imam hatip liselerinde öğrencinin; “Beden Eğitimi”, “Görsel Sanatlar” ve “Müzik” derslerinden sadece birini seçme hakkı vardır. Bu okullarda Görsel Sanatlar dersinde Hüsn-i Hat, Ebru, Tezhib, Müzik dersinde Dinî Musiki programları uygulanabilecektir. Öğrenci alt sınıfta seçtiği bir dersi üst sınıflarda değiştirme hakkına sahiptir³.

Yapılan değişiklikler 2017-2018 eğitim-öğretim yılından itibaren 9. sınıflardan başlayarak kademeli olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu değişikliklere göre, A grubunda yer alan ve ortak zorunlu dersler listesinde bulunan Beden Eğitimi ve Spor/Görsel Sanatlar/Müzik dersine yönelik; Öğrencilerin psikomotor gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri ve/veya görsel ve işitsel becerilerini geliştirebilmeleri için Beden Eğitimi ve Spor/Görsel Sanatlar/ Müzik grubu 9. sınıflarda 2 saat; diğer sınıflarda ise 1 saat olarak gösterilmiştir. Ders Listelerinde C grubuna da “Anadolu İmam Hatip Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önüne alınarak “Seçmeli Dersler” havuzu farklı alanları kapsayacak şekilde yeni dersler ilave edilmiştir. Bu bağlamda öğrenciler, 11. sınıflarda 17 saat; 12. sınıflarda ise 18 saat seçmeli dersler havuzunda yer alan “A Grubu” derslerden ders seçimi yapabileceklerdir” şeklinde bir açıklamaya yer verilmiştir. Ayrıca Fen ve Sosyal Bilimler ile Sanat veya Spor Programı/Projesi uygulayan Anadolu İmam Hatip Liselerinin haftalık ders çizelgelerinde gerçekleştirilen değişiklikler de yine 2017-2018 eğitim-öğretim yılından itibaren 9. sınıflardan başlayarak kademeli olarak uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre A grubunda yer alan ve ortak zorunlu dersler listesinde bulunan Beden Eğitimi ve Spor/Görsel Sanatlar/ Müzik dersi; öğrencilerin psikomotor gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri ve/veya görsel ve işitsel becerilerini geliştirebilmeleri için Beden Eğitimi ve Spor/Görsel Sanatlar/ Müzik grubu 9. sınıflarda 2 saat; diğer sınıflarda ise 1 saat olarak çizelgede yer almıştır. Ayrıca C

³ http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/12124436_ahhl-12062017.pdf, adresinden 25.05.2018’de alınmıştır.

grubunda yer alan Seçmeli Dersler Listesinde de Sanat veya Spor Programı/ Projesi uygulayan okullarda öğrenim gören öğrenciler, 10. sınıflarda 2 saat; 11. sınıflarda 19 saat; 12. sınıflarda ise 20 saat seçmeli dersler havuzunda yer alan derslerden hem A Grubundan hem de B Grubundan ders seçimi yapabileceklerdir, açıklaması yapılmıştır⁴.

Kız Anadolu Liselerinin ders çizelgeleri incelendiğinde, bu okulların Anadolu İmam Hatip liseleri programına uygun bir şekilde geliştirildiği ancak hazırlık sınıfı olan okullarda A grubunda yer alan ve ortak zorunlu dersler listesinde bulunan Beden Eğitimi ve Spor/Görsel Sanatlar/Müzik dersinin hazırlık sınıfında 2 saat, 9. Sınıflarda 1 saat, 10. Sınıflarda 1 saat, 11. Sınıflarda 1 saat ve 12. Sınıflarda yine 1 saat olarak yer aldığı görülmektedir. Seçmeli dersler listesinde de Güzel Sanatlar dersi adı altında seçilebilecek olan Seçmeli Görsel Sanatlar dersinin 11. Sınıflarda 2 saat ve 12. Sınıflarda 2 saat şeklinde yer aldığı görülmektedir⁵.

Araştırmaya dahil edilen okulda, 2016-2017 eğitim öğretim yılında 5., 6., 7. ve 8. Sınıflarda Görsel sanatlar ders saati, haftada 1 saattir (bkz. Tablo 1 ve Tablo 2).

Tablo 1.
İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelgesi⁶

Dersler	Sınıflar			
	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Türkçe	6	6	5	5
Matematik	5	5	5	5
Fen Bilimleri	4	4	4	4
Sosyal Bilgiler	3	3	3	-
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük				2
Yabancı Dil	3	3	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	1	1	2
Görsel Sanatlar	1	1	1	1
Zorunlu Dersler	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1
Beden Eğitimi ve Spor	1	1	1	1
Teknoloji ve Tasarım			2	2
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	2	2		
Rehberlik ve Kariyer Planlama				1
Kur’an-ı Kerim	2	2	2	2
Arapça	2	2	2	2
Peygamberimizin Hayatı	2	2	2	2
Temel Dini Bilgiler	1	1	1	1

⁴ http://milliiradekizaihl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/63/14/762764/dosyalar/2017_07/11071728_AYH_L_HaftaYK_Ders_Yizelgeleri_deYiyiklikler.pdf, adresinden 25.05.2018’de alınmıştır.

⁵ http://camlicakizaihl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/22/974751/dosyalar/2016_03/28115206_lisedersi_zlgesi.pdf, adresinden 25.05.2018’de alınmıştır.

⁶ http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/12124436_ahhl-12062017.pdf, adresinden 25.05.2018’de alınmıştır.

Tablo 2.
Uygulamanın Gerçekleştirildiği 7. Sınıf Haftalık Ders Programı Çizelgesi

İmam Hatip Lisesi Müdürlüğü								
Sınıf: 7		Sınıf Öğretmeni:						
Dersler Günler	1. Ders	2. Ders	3. Ders	4. Ders	5. Ders	6. Ders	7. Ders	8. Ders
Pazartesi	TRKÇ 07:30-08:10	TRKÇ 08:20-09:00	BEĞSP 09:10-09:50	BEĞSP 10:00-10:40	İLK.MAT 10:45-11:25	İLK.MAT 11:30-12-10	DİN 12:20-13:00	
Salı	İLK.MAT 07:30-08:10	İLK.MAT 08:20-09:00	KKER 09:10-09:50	KKER 10:00-10:40	TEK.TAS 10:50-11:30	TEK.TAS 11:40-12-20	TRKÇ 12:30-13:10	
Çarşamba	FEN B 07:30-08:10	FEN B 08:20-09:00	TRKÇ 09:10-09:50	TRKÇ 10:00-10:40	SOS 10:50-11:30	SOS. 11:40-12-20	GRS 12:30-13:10	
Perşembe	ARÇ 07:30-08:10	ARÇ 08:20-09:00	TDB 09:10-09:50	Hz.MH 10:00-10:40	Hz.MH 10:50-11:30	YAB.DİL 11:40-12-20	YAB.DİL 12:30-13:10	S.MAT 13:05-13:45
Cuma	İLK.MAT 07:30-08:10	SOS 08:20-09:00	FEN B 09:10-09:50	FEN B 10:00-10:40	YAB.DİL 10:50-11:30	YAB.DİL 11:40-12-20	MÜZ 12:30-13:10	
Sr.	Ders Kodu	Ders Adı	Alan/Dal	Süre	Öğretmen	Yer		
1	ARÇ	Arapça		2				
2	BEĞSP	Beden Eğitimi ve Spor Fiziki		2				
3	DİN	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi		1				
4	FEN B	Fen Bilimleri		4				
5	GRS	Görsel Sanatlar		1				
6	Hz.MH	Hz. Muhammed'in Hayatı		2				
7	İlk.mat	İlköğretim Matematik		5				
8	KKER	Kur'an-ı Kerim		2				
9	MÜZ	Müzik		1				
10	S.MAT	Seç. Matematik		1				
11	SOS	Sosyal Bilgiler		3				
12	TEK.TAS	Teknoloji ve Tasarım		2				
13	TB	Temel Dini Bilgiler		1				
14	TRKÇ	Türkçe		5				
15	YAB.DİL	Yabancı Dil		4				

Amaç

Bu araştırmanın amacı X ile kodlanan bir Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinde Görsel Sanatlar dersinin gözlenmesi ve öğretmenin kullandığı öğretim yolunun belirlenmesidir.

Araştırma aşağıda yer alan alt amaçlar doğrultusunda tamamlanmıştır.

1. Eğitim ortamının fiziki yapısının belirlenmesi
2. Görsel Sanatlar öğretmenin profilinin belirlenmesi
3. Görsel Sanatlar dersinin ve dersliğinin çözümlenmesi
4. Görsel Sanatlar öğretmenin görsel sanatlar dersine yönelik düşüncelerinin belirlenmesidir.

Önem

Araştırma hem Kız Anadolu İmam Hatip Liselerinde yürürlükte olan Görsel Sanatlar dersinin işlenişinin gözlemlenerek öğretmen tarafından kullanılan öğretim yollarının belirlenmesi açısından hem de yeni araştırmalara

kaynak oluşturması bakımından önemlidir. Nitekim, Türkiye'de yapılan araştırmalar incelendiğinde Kız Anadolu İmam Hatip Liselerinin Görsel Sanatlar derslerine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Sanat Üretim süreci, kişinin kendi özel ve kişisel tarzını oluşturmasını, sezgilerine güvenmesini, düzenleme yapabilmesini ve iletişim kurma becerisini geliştirmektedir (Katırcı, 2004a, 113). Bu nedenle Görsel Sanatlar dersinin tüm okullarda çevreye ve yaşantılara uyarlanabilir olması ve öğrenciyi aktif kılan çağdaş öğretim yöntemleri ile, sanat eğitimine uygun dersliklerde öğretilmesi gereklidir.

Sanat eğitiminin bireye kazandırdığı sınırsız olumlu kazanımın yanısıra sanat eğitimi bireyin kişilik gelişimine de olumlu katkılar sunmaktadır. Bu durum uzun vadede bireye kimlik kavramını sorgulatarak kimliğinin farkına varması ve kendi kimliğine sahip çıkması gerektiği noktasına ulaştırabilecektir. Çünkü sanat, bir yaşam biçimidir ve sanat eğitimi güzel yaşam felsefesi geliştirmenin, uygulamanın ve yorumlayabilmenin eğitimi olmalıdır (Katırcı, 2017, 1647).

Söz konusu okulun görsel sanatlar öğretmeni ile yaptığımız yarı yapılandırılmış olan görüşme sorularının cevaplarında, Öğretmen Ö, 'Öğrencilerin genellikle malzeme temin etmediklerini, görsel sanatlar dersini ikinci plana ittiklerini, matematik ve Türkçe gibi derslere daha çok önem verdiklerini ifade etmiştir.' Aynı zamanda görsel sanatlar dersine ilişkin velilerin de ilgisiz olduğunu belirten öğretmen bu durumun 'velilerin sosyal ve kültürel özelliklerinden kaynaklandığını' ifade etmiştir. Okulun bulunduğu bölgenin kırsal bir kesimde olmasından dolayı bölge halkının okuldan farklı beklentileri olduğunu (iyi bir dini eğitim) ve görsel sanatlar dersinin bu beklentilere cevap vermediğini ifade etmiştir. Son yıllarda sayıları hızla artan imam hatip ortaokulları ve liselerindeki öğrencilerin sanat eğitimine bakış açılarının, gerek aileleri gerek öğretmenleri tarafından bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde, olumsuz olarak şekillendiği araştırma kapsamında tarafımızca gözlenmiştir. Bu duruma sınav merkezli bir eğitim sisteminin gereklilikleri eklendiğinde sanata ve sanat eğitimi dersine karşı olumsuz tutumlar geliştirebilen öğrenci, görsel sanatlar dersine karşı herhangi bir sorumluluk hissetmemekte ve dersi önemsememektedir. Farklı disiplinlerde gerçekleştirilen Görsel Sanat Eğitimi ile öğrencinin estetik beğeni kazanmasının ve görsel algı düzeyinin geliştirilmesinin yanı sıra sosyal yaşamda hayata geçirilebilecek ve yaşantının içine dahil edilebilecek problem çözme becerileri gibi farklı düşünme, sorgulama ve araştırma yapma becerilerinin de geliştirilmesi mümkündür. Ancak tüm bu kazanımların gerçekleştirilmesi öğretmenin kullanmayı tercih edeceği farklı

öğretim yolları ile mümkündür.

Sınırlılıklar

Bu çalışma,

1. 2016-2017 eğitim öğretim yılı ile,
2. İstanbul İli ile,
3. İstanbulun Çekmeköy ilçesinde bulunan ve X ile kodlanan bir kız Anadolu İmam Hatip Lisesi ile,
4. Araştırmada Ö olarak kodlanan 7. Sınıf Görsel Sanatlar Öğretmeni ile,
5. Bir ders saati ile sınırlandırılmıştır.

Yöntem

Kız Anadolu İmam Hatip Liselerinde Görsel Sanatlar dersinin, niteliğinin belirlenmesi ve öğretimin detaylı incelenmesine kaynak olabilmesi bakımından araştırmalara örnek oluşturabilecek bir durumun, tek bir okul, bir öğretmen ve tek bir sınıfın incelenmesi, genellenebilir olan daha geniş araştırmalara ipuçları sunabilir. Bu nedenle araştırma, nitel araştırma türlerinden olan 'durum çalışması' (örnek olay) ve aynı zamanda 'eğitsel eleştiri' yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırma, "gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği bir araştırmadır" (Yıldırım ve Şimşek, 1999:19). "Durum çalışması" (örnek olay) ise, araştırmaya dahil edilen ortam veya olayların bütüncül bir yorumunu içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 1999:190). Nitel Araştırma modellerinden biri olan Eğitsel Eleştiri, bir günlük okul etkinliğinin daha iyi ve tam anlamıyla anlaşılabilmesi için tanımlanması, çözümlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik araştırma işlemidir. Yöntemi geliştiren Elliot Eisner bu yöntemi betimleyici, tematik ve çözümsel (analitik) öğelerden oluşan sanat eleştirisi sistemine dayandırmaktadır (Özsoy, 2001: 41-51; Kırıçoğlu 1991'den aktaran Katırcı, 2004b: 284).

Örneklem

Bu araştırmada çalışma grubu, tipik durum örnekleme ve kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Tipik durum örnekleme, yeni bir uygulama veya bir yenilik tanıtmak isteniyorsa, bu uygulamanın

yapıldığı veya yeniliğin olduğu bir dizi durum arasından, en tipik bir veya birkaç tanesini saptayarak durumu çalışabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 120). Örneklemin tipik olma durumunu kız imam hatip lisesinde görsel sanatlar dersinin değişen eğitim sistemi ve sosyo kültürel bağlamda işleniş biçimi oluşturmaktadır. Mevcut araştırmada izin alma sorunları, ulaşım kolaylığı ve araştırmacının daha önce çalıştığı bir okul olmasından dolayı söz konusu okul kolay ulaşılabilir durum örnekleme bağlamında araştırma için seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 123). X ile kodlanan bir kız Anadolu İmam Hatip okulu, Ö ile kodlanan bir Görsel Sanatlar Öğretmeni ve Öğ ile kodlanan bir grup 7. Sınıf Görsel Sanatlar dersi öğrencisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmaya ait veriler, yarı yapılandırılmış bir görüşme formu ile görsel sanatlar dersinin işlenişine ilişkin bir video kaydı, araştırmacının gözlemleri ve fotoğraflardan oluşmaktadır.

Görüşme

Bu çalışmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış olarak geliştirilen ve toplamda 25 sorudan (açık uçlu ve olmayan) oluşan öğretmen tanıma ve görüşme formu kullanılmıştır. Bu formdaki sorular ile, öğretmenin mesleki geçmişine yönelik bilgilere, çalıştığı kurumun, öğrencilerin ve velilerin görsel sanatlar dersine karşı bireysel fikirlerinin belirlenmesine, görsel sanatlar dersinin işlenişine ve içeriğine yönelik Ö kodlu öğretmenin görüşlerinin tespit edilmesine çalışılmıştır. Okulun fiziksel olanakları hakkında genel bilgiler bu formla ve araştırmacının kendi gözlemleri doğrultusunda betimlenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi, öğretmenin yarı yapılandırılmış görüşme formuna verdiği yanıtlar araştırmacı tarafından içerik analizine tabi tutulmuş, veriler sınıflandırılarak yorumlanmıştır. Öğretmenin ağırlıklı olarak kullandığı öğretim yöntemini tespit etmek için, gözlemlenen dersin içerik çözümlenmesi ve öğretimin zamanlama sıklığı, video kayıtlarının yazıya dökümünden faydalanılarak saptanmaya çalışılmış ve tablolaştırılmıştır.

İncelemesi yapılan öğretim sürecinin çözümü aşağıda gösterilen işlem basamaklarına göre gerçekleştirmiştir;

1. 45 dk. ders süresince öğretmenin konuşması ve davranışları gözlemci olarak sınıfta bulunan araştırmacı tarafından müdahale edilmeksizin video'ya kaydedilmiş,
2. Video incelemesi sonucunda öğretmenin ders işleyişi, zaman dilimlerine ayrılarak Word belgelerinde yazıya dönüştürülmüş,
3. Video kaydının yazıya dökümünde, öğretmenin her 5 dakikalık zaman diliminde aktif kullandığı öğretim yöntemi belirlenmiş, ilgili öğretim yöntemi kodlanarak işaretlenmiş/yazılmış,
4. Her öğretim yönteminin kullanıldığı zaman dilimi hesaplanarak zaman cetveli oluşturulmuş,
5. Öğretmenin en sık kullandığı öğretim yolundan en az kullandığı öğretim yoluna göre bir sıralama yapılmış ve bu zaman çizelgesinde gösterilmiştir.
6. Oluşturulan tablolar bulgular bölümünde araştırmacı tarafından incelenerek yorumlanmıştır.

Araştırmada kullanılan Öğretim Yolları ve Kodları aşağıda belirtildiği gibi sınıflandırılmıştır;

- a) Temel Bilgi Aktarımı: Genellikle bir dersin başlangıcında, bilginin planlı bir şekilde anlatılması ve konunun bütün sınıfa sunulmasıdır. Temel Bilgi Aktarımı; a) ders anlatımını, b) göstermeyi ve c) soru sormayı içermektedir.
- b) Yönetmel Öğretim: Sınıfın ve kullanılacak gereçlerin düzenlenmesi ile ders sırasında sınıf disiplininin sağlanmasını öngörmektedir.
- c) Süreç İçinde İletişimsel Öğretim: Sanat öğretmenin bire bir ya da küçük gruplar halinde öğrencilerle, gerçekleştirmekte oldukları sanatsal çalışmalar, süreç ve çıkan sonuçlar ile ilgili görüşmesidir. Bu yöntemde öğretmen, öğrencinin karşılaştığı sorunlara ilişkin seçenekler sunmakta, anında görüş bildirmekte ve onlarla konuşmaktadır.
- d) İşlevsiz Öğretim: Öğretmenin öğrencilerle serbest, doğrudan, öğretimle ilişkisi olmayan bir biçimde ilgilenmesidir (Kırıçoğlu ve Stockroki, 1997: 358; Özsoy, 2001: 41-51).

Çalışmaya dâhil edilen katılımcılar ve öğretim yollarına ilişkin ve araştırmacı

tarafından belirlenen kodlar aşağıda belirtilmiştir.

<u>Öğretim Yolları</u>	<u>Kodlar</u>
Temel Bilgi Aktarımı	
Yönetmel	
Süreç içinde İletişimsel	
İşlevsiz	
Öğretmen	Ö
Öğrenci	ÖĞ

Araştırmada Ö ile kodlanan öğretmenin çoğunlukta kullandığı öğretim yolu aracılığı ile öğretmen tipinin belirlenmesinde ise aşağıdaki sınıflamalardan faydalanılmıştır:

- a) Otoriter/diktatör tip; emretmeyi öngören, öğretmen merkezlidir.
- b) Belirlenmiş konu ve öğrenci merkezli öğretim tarzında öğretmen; önceden hazırlamış olduğu açık uçlu ya da birden fazla seçenekli sorularını öğrencilere yönelterek, onları doğru yanıt vermeleri konusunda cesaretlendirir. Bu yöntem genellikle sanat tarihi, sanat eleştirisi ve estetik gibi alanlarda kullanılmaktadır.
- c) Yol gösterici/kolaylaştırıcı öğretmen; öğretmenin kendi kişisel becerileri doğrultusunda belirlediği detaylı örnekleri ve açıklamaları ile öğretim yapmayı tercih eden öğretmen tipidir. Öğretmen öğrencilere yol gösteren, yöneten konumundadır.
- d) Tasasız öğretim tarzını benimseyen öğretmen; sınıf içinde aktif olmayan, çoğunlukla öğrencileri araştırma yapmaları hususunda cesaretlendiren bir role sahiptir. Sonuçları bakımından başarılı olmayan bu öğretim tarzı, en zayıf öğretmen tiplerinin tercihi olarak bilinmektedir (Michael, 1983, 105'ten aktaran Katıranlı, 2004b: 282; Katıranlı ve Çalımlı, 2015: 6).

Bulgular

Eğitim Ortamının Fiziki Yapısının Belirlenmesi Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde okulun sosyo kültürel durumu ve fiziki yapısı eğitim ortamının fiziki yapısı alt başlığı ile; Sınıfın durumu da görsel sanatlar dersliğinin

(sınıfın) fiziki yapısı alt başlığı ile ele alınmıştır.

a) Eğitim ortamının fiziki yapısı

Kültür insanın doğa karşısında doğayla birlikte yaşamını sürdürebilmesi için ürettiği her şeydir. Kültür bir toplumun ya da toplumların birikimli uygarlığı olup, coğrafyadan etkilenmekte ve onu etkilemektedir (Emekli, 2006). Dolayısıyla, sahip olduğumuz kültürel yapı, içinde bulunduğumuz ve yaşadığımız çevreyi şekillendirmektedir.

Araştırmaya konu olan okul, İstanbul'un Çekmeköy İlçesinde yer almaktadır. Çekmeköy İlçesi İstanbul'un Anadolu yakasında bulunmaktadır. Önceden Ümraniye'ye bağlı bir belde belediyesi olan Çekmeköy İlçesi, 2009 yılında; Ömerli, Alemdağ ve Taşdelen ilk kademe belediyelerinin tüzel kişiliklerinin sona ermesi ve bu belediyelere bağlı 17 mahalle ile 4 köyün katılması ile oluşmuştur. Çekmeköy, İstanbul'un Anadolu yakasındaki Alemdağ ormanlarının güney batı kesiminde bulunan Keçiağılı Tepesi'nin güney yamaçlarında kurulmuş ve denizden yüksekliği de 100 m'dir. 148,08 (14.800 hektar) kilometrekarelik alan üzerine kurulu olan Çekmeköy ilçesi, 178127 nüfusa sahiptir⁷. Araştırma esnasında gözlemlendiği üzere söz konusu okul ilçenin nispeten kırsal bir bölgesinde bulunmaktadır. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlere göre okul binası, yer yer gecekondular ve kentsel dönüşümün yoğun olarak yaşandığı konutlarla çevrili, ilçenin dışında kalan mahallelerden birinde yer almaktadır. Mahalle sakinlerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin, ilçenin genel durumuna göre çok daha düşük olduğu düşünülmektedir.

Milli eğitim bakanlığı tarafından yayınlanan internet sitesindeki bilgilere göre, okul binasında 2015-2016 Eğitim Öğretim yılında eğitime başlamıştır. 37 kadrolu öğretmenin bulunduğu okulda ortaokul ve lise bölümlerinde toplam 922 öğrenci bulunmaktadır. Okul, 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında, ilçede yaşanan yoğun kentsel dönüşüm sonucunda, binasını başka bir ilkokul ile paylaşmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle Okul binasında ikili eğitim yürütülmektedir. Toplamda 25 dersliğin bulunduğu okulun görsel sanatlar atölyesi bulunmamaktadır.

Resim 1. Okulun dış görünüşü

Resim 2. Sınıflardan birinin görünüşü

Resim 3. Okulun koridorundan bir görünüm

⁷ <https://www.cekmekoy.bel.tr/tr/cekmekoy-cografyasi>, adresinden 25.05.2018'de alınmıştır.

Resim 4. Ders işlenişi sırasında konferans salonu

Araştırmacının gözlem sonuçlarına göre, hem okulda güvenliği sağlamak amacıyla hem de kız öğrencilerin mahremiyetine saygı göstermek amacıyla okulun, etrafını çevreleyen duvar oldukça yüksek yapılmış ve çevreden okulun içinin görülmesi engellenmiştir. Okul bahçesine girildiğinde hemen sağ tarafta güvenlik görevlisi için yapılmış bir kulübe yer almaktadır.

Çalışma grubuna dahil edilen öğrenciler için, okul içinde herhangi bir sanatsal faaliyet yürütebilecekleri özel bir atölye ya da derslik bulunmamaktadır.

b) Sınıf ortamının fiziki yapısı

Araştırmada veri toplamak amacıyla yapılan video kaydından ve gözlem sonuçlarından edinilen bilgilere göre, araştırmanın yürütüldüğü sınıf, okulun 2. katında bulunmaktadır. Sınıf içerisinde bir adet klasik yazı tahtası, bir öğretmen masası, çocukların oturabilecekleri ikili sıralar ve iki adet pano bulunmaktadır (Bkz. Resim:2). Sınıf mevcudu 28'dir. Sınıfta sanat derslerinin olması gerektiği gibi işlenmesini sağlayacak koşullar (tekli sıralar, U şeklinde sıra düzeni, resim masaları, şövale sistemi, lavabo ve öğrenci resimlerini saklama ya da kurutma alanları) oluşturulmamıştır. Çocukların görsel sanatlar dersi için kullandıkları defterlerin ölçütleri 35x50 cm ebatlarındadır. İki kişinin beraber kullanmak zorunda olduğu sıralara resim defterlerinin sığmadığı ve öğrencilerin sıraya yerleşmekte zorlandıkları gözlemlenmiştir. Kimi çocukların ayakta resimlerini yapmaları da sıraların görsel sanatlar dersi işlenişi için elverişsiz olduğunu kanıtlamaktadır.

Ayrıca sınıfta herhangi bir teknolojik öğretim aracı bulunmaması öğretmenin gerek sanat tarihi konularını gerek görsel sanatlar dersi konularını işlerken elektronik ortamda görsellerden yeterince faydalanamadığının göstergesidir.

2- Görsel Sanatlar Öğretmeninin Profilinin Belirlenmesi Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu bölümde yer alan bulgular, görsel sanatlar öğretmenin yarı yapılandırılmış tanıma formunda yer alan cevaplarından elde edilmiştir.

Öğretmen, Gazi Üniversitesinde lisans eğitimini grafik ana sanat dalında ve 1991 yılında tamamlamıştır. Mesleğinde 24. Yılı tamamlayarak 'uzman öğretmen' unvanı alan öğretmenin görsel sanatlar alanı ile ilgili çeşitli konferans ve sergilere katıldığı bilinmektedir. 2015-2016 eğitim öğretim yılında başka bir okulda müdür yardımcılığı görevini yürüten öğretmen, 2016-2017 yılında araştırmaya dahil edilen okula tayin istemiş ve görsel sanatlar dersi öğretmeni olarak görev yapmaya başlamıştır.

Okuldaki öğrencilerin sosyal statüleri hakkında 'ortalama' yorumunu yapan öğretmen, öğrencilerin okulda belirlenen kurallara uyduğunu ifade etmiştir. Okulda her hangi bir disiplin problemi yaşamadığını ve okuldaki görsel sanatlar dersi için her hangi bir kaynak sağlanmadığını söyleyen Ö kodlu öğretmen, bu konuda velilerin de duyarız olduğunu belirtmiştir. Öğrencilere verdiği eğitim sırasında hitap ve ifade gücünü kullandığını, 'yaparak ve yaşayarak öğretme' eğitim felsefesini benimsediğini söylemiştir. Fakat yeterli ve etkili bir görsel sanatlar dersi için 40 dakikalık ders süresinin yetersiz olduğunu, çocukların çalışmalarını yetiştiremediklerini de sözlerine ilave etmiştir. Ayrıca velilerin ilgisizliğinden ve ödenek yoksunluktan dolayı sanatsal uygulamalarda karşılaştıkları malzeme eksikliklerini gideremediğini belirtmiş ders saati içinde sanatsal uygulamaların tamamlanamamasını da yine aynı sebeplere dayandırmıştır.

Öğretmen 'Ö', kendi branşının diğer öğretmenlerin branşından farklı olduğunu, görsel sanatlar dersinin özel bir ilgi ve beceri istediğini ifade etmiştir. Öğrencilerin görsel sanatlar dersi eğitim müfredatının, motor becerilerini daha fazla geliştirmeye yönelik olabileceğini ve bu konuda çalışılması gerektiğini belirtmiştir. Öğrencilerin yaş ortalamasının artmasına bağlı olarak beğenilme kaygılarının da arttığını gözlemlediğini söylemiştir. Öğretmen 'Ö' ayrıca, görsel sanatlar dersinde öğrencilerin motivasyonlarının artması açısından yıl sonu sergilerinin ve çeşitli resim yarışmalarının gerekli olduğunu vurgulamıştır.

3- Görsel Sanatlar Dersinin ve Dersliğinin Çözülmesi Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde, dersin gözlenmesi aşamasında gerçekleştirilen video kaydının 5 er dakikalık zaman dökümü yapılmış veriler başlıklar ha-

linde toplanarak kodlanmıştır. Bulgular tablo haline getirilerek öğretmenin ağırlıklı olarak kullandığı öğretim yolu ve öğretmen tipi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya dâhil edilen görsel sanatlar dersi, 7. sınıfta 1 ders saatinde işlenmiştir. 45 dakikalık derste öğretmen tarafından kullanılan ağırlıklı öğretim yöntemi ve teknikleri: düz anlatım ve gösterip yaptırmadır. Gözlemlenen Görsel Sanatlar dersinin konusu: Anne kedi ve Yavruları' dır. Gözlemlenen ders özetle; öğretmenin sınıfa girince 'Evet otur yerine' cümlesi ile derse başlamıştır. Aynı anda bir öğrencinin resim defterinin yanında olmadığını söylemesi üzerine, öğretmenin öğrenciye başka dersler için kullandığı defteri değerlendirebileceğini söylediği gözlemlenmiştir. Başka bir öğrencinin, öğretmene konu ile ilgili yaptığı çalışmasını göstermesi üzerine öğretmen, öğrencinin kompozisyon oluşturmayı tek bir kedi figürü ile çalışmasını bitirmesine tepki göstermiştir. Öğrencilere kendisini dinlememeleri sonucunda notlarını düşüreceğini ve en az 5 adet kedi figürü yapmalarını istediğini söylemiştir. Daha sonra uzunca bir süre öğrencilerin çalışma için hazırlandıkları, sıraların etrafında dolaştıklarını ve öğrencilerin birbirleriyle çeşitli konularda konuştukları gözlemlenmiştir.

Tablo 3.
Gözlemlenen Dersin Video Kaydı Dökümü

Öğ. Y. Kodları	Zaman	Katılımcı	Öğretim Yöntemi	Temalar
😊	00:10	Ö, ÖĞ	İşlevsiz	Öğrencilerin ders için malzemelerini hazırlaması, öğretmenin yoklama yapması
😊	00:15	Ö, ÖĞ	İşlevsiz	Öğrencilerin ders için malzemelerini hazırlaması, öğretmenin hazırlanması
😊	00:20	Ö, ÖĞ	İşlevsiz	Öğrencilerin ders için malzemelerini hazırlaması, öğretmenin hazırlanması
▲	00:25	Ö, ÖĞ	Temel Bilgi Aktarımı	Öğrencilerin öğretmene konu hakkında soru sorması
●	00:30	ÖĞ	Süreç içinde iletişimsel	Öğretmenin konu hakkında direktiflerde bulunması
😊	00:35	ÖĞ	İşlevsiz	Öğretmenin kişisel bir konuyla meşgul olması
😊	00:40	ÖĞ	İşlevsiz	Öğretmenin kişisel bir konuyla meşgul olması
😊	00:45	Ö, ÖĞ	İşlevsiz	Öğretmenin, bir öğrencinin başka bir konudaki resmine yardımcı olması
●	00:50	Ö, ÖĞ	Süreç içinde iletişimsel	Öğretmen ve öğrencilerin kedi ve yavruları konusunun beraberce çizimini ve boyamasını yapmaları
■	00:55	Ö, ÖĞ	Yönetmel	Öğretmen konu hakkında uyarılarda bulunması

Ö kodlu öğretmen, dersin ilk 15 dakikasını derse hazırlanarak geçirmiş, sonraki yaklaşık 5 dakikalık süresini temel bilgi aktarımına ayırmış (teknik ve konu hakkında bilgi verme) 5 dakikaya yakın bir süreyi de bir öğrencinin ders dışı çalışmasının (öğrencinin resim yarışması için hazırlanması) tamamlanmasına yardım ederek geçirmiştir. Öğretmen burada öğrenci

çalışmasına direk müdahalede bulunmamıştır. O sırada diğer öğrenciler sınıfta rahatça dolaşmaktadırlar. Görsel Sanatlar dersine eksik malzeme ile gelen her öğrencinin bir sonraki derse kendi yaptığı el emeği bir yiyeceği getirerek, arkadaşlarına ikram etmesi beklenmektedir. Öğretmen Ö ile gerçekleştirilen görüşmeden de bu davranışın öğrencilere Öğretmen Ö tarafından kazandırıldığı anlaşılmaktadır. Öğretmen Ö bu davranış alışkanlığını bir ceza olarak değil aksine sınıf içi uygulanan bir disiplin kuralı olarak tanımlamaktadır. Öğretmen Ö'nün kullandığı ağırlıklı öğretim yönteminin zaman dilimi ve ders içindeki dağılım yüzdesi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.
Analiz Tablosu

Görsel Kodlar	Öğretim yolları	Süre	Oran
▲	Temel Bilgi Aktarımı	3dk. 10 sn.	7
■	Yönetmel	4 dk. 50 sn.	10.7
●	Süreç İçerisinde İletişimsel	7 dk.	15.6
😊	İşlevsiz	30 dk.	66.7
	Toplam	45 dk.	%100

Tablo 4'te görüldüğü üzere 'kedi ve yavruları' konusunun işlendiği 45 dakikalık kayıt sonucunda, öğretmenin %7 oranında temel bilgi aktarımı, %10,7 oranında yönetmel, %15,6 oranında süreç içinde iletişimsel ve %66,7 oranında işlevsiz öğretim yollarını kullandığı görülmektedir. 45 dakikalık görsel sanatlar dersinin 30 dakikalık süresi işlevsiz olarak geçirildiği için (bkz. Tablo 4) öğretmenin ağırlıklı olarak işlevsiz yöntemi kullandığı anlaşılmakla birlikte işlevsiz geçen sürede öğretmenin disiplini sağlamak amacıyla koyduğu kuralların yürürlükte olduğu video kayıtlarında görülmektedir.

Tablo 5.
Kodların Çözümlemesi

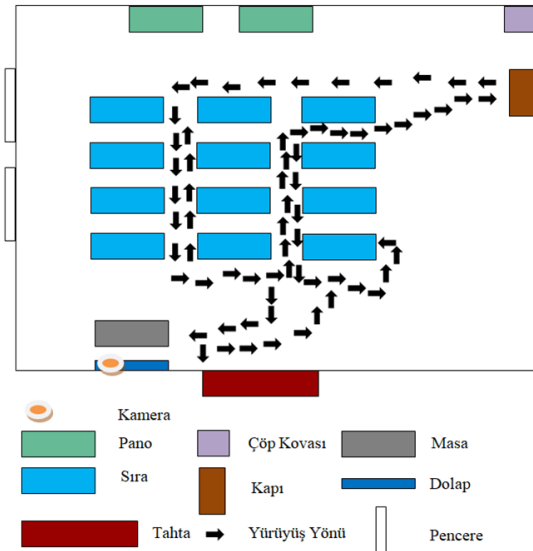
Süre	Kodlar	Öğretim yolları
5dk.	Yönlendirme	Süreç içerisinde iletişimsel
2dk.	Yaparak açıklama	Süreç içerisinde iletişimsel
2dk. 53sn.	Dikkat çekme	Temel bilgi aktarımı
17sn.	Sorulara Yanıt verme	Temel bilgi aktarımı
4dk.50 sn.	Uyarı	Yönetmel
30dk.	Sessizlik (öğrencilerin verilen konuyla ilgili çalışma yapması ve sınıfta dolaşmaları)	İşlevsiz

Tablo 5'te gösterildiği gibi öğretmen, ders konusu ile ilgili yaklaşık 5 dakika yönlendirme yapmıştır, 2 dakika süren yaparak açıklama ise yine öğretmen tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğretmen bu süre zarfı içerisinde bir grup öğrenciye kedi figürünü nasıl çizmeleri gerektiğini ve genel kompozisyonu nasıl kurmaları gerektiğini açıklamıştır. 17 saniye süren soru

sorma / sorulara yanıt verme süreci ise öğrenci ve öğretmen arasında gerçekleştirilmiştir. Öğrenciden öğretmene yöneltilen sorular çoğunlukla kompozisyonlarında tercih etmeyi düşündükleri renklerle ilgilidir. Dersin en uzun kısmını oluşturan 30 dakikalık bölüm ise dersin ilk 15 dakikasını kaplayan yoğun hareketlilikten sonraki bölümdür. Bu bölümde kısmen öğrencilerin çalışmalarına yoğunlaşmaları, sınıf içinde etrafta dolaşmaları, bir önceki haftadan malzeme getirmeyen arkadaşlarının dağıttıkları yiyecekleri paylaşmaları ve ders dışı sohbetleri ile tamamlanmıştır.

Öğretmen Ö'nün ders süresince çoğunlukla 'Tasasız Öğretim Tarzı' na sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tasasız Öğretim Tarzı (Bırakınız Yapsınlar) bütünüyle yapılandırılmamış bir yöntemdir. Bu yöntemde her şeyi öğrenci hazırlamakta ve yapmakta, öğretmen gerek görürse yalnızca öneride bulunmaktadır. Öğrenci soru sorduğunda, öğretmen bilgi vermektedir. Öğrencinin ihtiyaç duyduğu malzemeleri vs. öğretmen sağlamaktadır. Öğrenci, diktatör tip yöntemin tam karşısı olarak, çok özgürdür. Bu yöntemde uyarma, zamanlama, liderlik gibi hususlar göz ardı edilmektedir (Katıranç ve Polat, 2015). Öğretmenin yapılandırılmamış bir öğretim tarzı benimsediğini, öğrencileri ders içerisinde genel olarak serbest bıraktığını, öğrencilerin bu süreci büyük oranda işlevsiz geçirerek beslenme yaptıkları, öğrencilerin özgür oldukları ve sınıfın içinde serbestçe dolaştıkları gözlemlenmiştir. Tablo 6.' dan da anlaşıldığı gibi Öğretmen Ö, tüm sınıfı sadece bir kez dolaşmış ve sınıf içinde dolaşırken sadece gerekli gördüğü bir kaç öğrencinin çalışmasına doğrudan müdahale etmiştir.

Tablo 6.
Öğretmenin Hareket Gizergahı

Tablo 6'de görüldüğü gibi öğretmen sınıfa girdikten sonra sıraların arka tarafından sınıfın ön tarafına doğru yürümüş ve sonrasında sıraları dolaşmıştır. Öğretmenin önce yazı tahtasının önüne gelip sınıfa hitap ettiği görülmektedir. Bu esnada öğrencilerin, sınıfta serbestçe gezdikleri gözlemlenmiştir. Daha sonra öğretmen Ö'nün sağ ön sıraya doğru yürüdüğü ve bir öğrencinin çalışmasıyla ilgilendiği görülmektedir. Video kayıtları incelendiğinde, iki kişilik standart öğrenci sıralarında oturan iki öğrencinin malzemelerinin (35x50 resim defteri, çeşitli boyalar, kalem kutuları, cetvel vb.) sıralara sığmadığı, öğrencilerin resim malzemelerini sürekli yere düşürdükleri, malzemeleri toplamanın ve her seferinde sıraya yeniden yerleşerek resim çalışmasına odaklanmanın öğrenci için mümkün olmadığı ve bu durumun zaman kaybına da neden olduğu görülmektedir.

4- Öğretmen Ö'nün Görsel Sanatlar Alanındaki Düşüncelerinin Belirlenmesi Alt Amacına Yönelik Bulgular ve Yorum

Bu amaç doğrultusunda çalışmaya katılan öğretmenin görüşme formu sorularına verdiği cevaplardan faydalanılarak, öğretmen Ö'nün görsel sanatlar dersine ilişkin düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Görsel sanatlar dersinin işlendiği sınıfın, fiziksel durumuna ilişkin koşulların yetersiz olduğunu belirten öğretmen Ö, ödenek yetersizliğinden şikâyet etmektedir. Okula aktarılan ödeneğin ya yetersiz olduğu ya da bu ödeneğin okulun başka ihtiyaçlarının karşılanması için kullanıldığını, görsel sanatlar dersliğinin yapılandırılmasına ilişkin her hangi bir çalışmanın yapılmadığını ifade etmiştir. Öğretmen Ö, öğrencilerin genellikle ders malzemelerini temin etmediklerini, görsel sanatlar dersini ikinci plana ittiklerini, matematik ve Türkçe gibi temel derslere daha çok önem verdiklerini ifade etmiştir. Öğrencilerin genellikle temel öğretimden orta öğretime geçiş sınavı (TEOG) odaklı çalıştıklarını söylemiştir. Ö kodlu öğretmen bu durumun, TEOG sınavında görsel sanatlar dersine yönelik kültür ve sanat içerikli soruların yer almamasından kaynaklandığını belirtmiştir. Görsel sanatlar dersine öğrenci velilerinin de ilgisiz olduğunu belirten öğretmen Ö, bu durumun velilerin sosyal ve kültürel yaşam biçimlerinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Okulun bulunduğu bölgenin kırsal bir kesimde olmasından dolayı bölge halkının okuldan farklı beklentileri olduğunu ve görsel sanatlar dersinin bu beklentilere cevap vermediğini dile getirmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmaya konu olan Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinin orta düzey sosyo ekonomik bir bölgede bulunduğu ve fiziki şartlarının görsel sanatlar dersinin işleniş açısından yeterli olmadığı belirlenmiştir. Okulun genel fiziki

koşulları gözönünde bulundurulduğunda, bünyesinde bir Görsel Sanatlar dersliğinin ve sergi alanının bulunmaması, yönetimin Görsel Sanatlar dersinin gerekliliğine inanmadığını ya da Görsel Sanatlar öğretmenin yaptığı mesleğe inancının olmadığını göstermesi bakımından önemli ve üzücüdür. Görsel Sanatlar dersinde kağıt, Plastik ve Metal atıklarla pek çok yaratıcı uygulamanın gerçekleştirildiği bilinmektedir. Sınıf ortamında çöp kovası dışında geri dönüşüm kovalarına yer verilerek hem ekonomiye katkı sağlanabilir hem de öğrencinin malzemesıkıntısı giderilebilir. Gerçekleştirilen sanatsal uygulamaların sınıf ortamında tamamlanması ve kaybolmaması için sınıfta bulunan malzeme dolabı kullanılabilir ya da Görsel Sanatlar dersi için ek bir malzeme dolabı temin edilebilir. Tamamlanan sanatsal uygulamaların kuruması için kurutma askılıkları ya da en azından çamaşır iplerinden bir askı sistemi oluşturulabilir. Sadece dersin planlanmasında değil dersin işleneceği ortamlarda ve sergi alanlarının belirlenmesinde de Görsel Sanatlar öğretmenlerinin yaratıcılıklarını kullanmaları beklenmektedir.

Eğitim durumu, deneyimi ve mesleki geçmişi incelendiğinde, Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinin araştırmaya dahil edilen görsel sanatlar öğretmenin mesleğindeki yetkin ve tecrübeli bir öğretmen olduğunu söylemek mümkündür. Fakat Ö kodlu öğretmenin, okulun donanım yetersizliğinden dolayı eğitim araçlarını tam anlamıyla kullanmadığı, eğitim araç ve görsellerini kendi imkanları ile temin etmediği ve öğrencilerin seviyesine ulaşabilmek için ders konularını olduğundan daha basite indirmediği gözlemlenmiştir. Mevcut durumun, öğretmenin mesleki doyumunu sağlayamamasına neden olduğu söylenebilir.

Gözlemlenen dersin teorik ve uygulama şeklinde ele alınmadığı ve çoğunlukla uygulamalı yürütüldüğü belirlenmiştir. Bu durumun, dersin TEOG sınavlarında yer almamasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Uygulama ağırlıklı yürütülen Görsel Sanatlar dersinde öğretmenin çok fazla bilgi aktarımında bulunmadığı, dersini görsellerle desteklemediği, öğrenci tarafından gerçekleştirilen sanatsal uygulamaları değerlendirmede ve değerlendirme kriterlerini öğrencileri ile paylaşmadığı tespit edilmiştir. Görsel Sanatlar öğretmenin "İşlevsiz" öğretim yolunu etkin kullandığı belirlenmiştir.

Görsel sanatlar öğretmeni, içinde bulunduğu durumdan ve fiziki şartların yetersizliğinden şikayet etmesine rağmen öğretmenin bu durumu yönetim ile paylaşıp paylaşmadığı, kaynak bulma konusunda çaba gösterip göstermediği bilinmemektedir. Ö kodlu öğretmen, öğrencilerin ilgisizliğinden rahatsız olmasına rağmen, gözlemlenen ders içerisinde öğrencilerin ilgisini çekecek farklı öğretim yöntem ve tekniklerine

başvurmamıştır. Öğrencilerin derse olan ilgileri ile öğretmenin ders işleme motivasyonu birbiriyle bağlantılıdır. Öğretmenin mesleki yeterliliği kadar sosyal yaşantısı, psikolojik ve ekonomik durumu da öğretmenin iş motivasyonunu etkileyebilir. Sebebinin ne olduğu bilinmemekle birlikte öğretmen Ö'nün iş motivasyonunun da düşük olduğu söylenebilir.

Araştırma dahilinde gözlemi yapılan dersle ilgili olarak, ders saatinin haftada 1 saat olması öğretmen Ö'nün bütün sınıfla çalışmalar dahilinde rahatlıkla iletişim kurmasını olumsuz etkilemekte ve zaman sıkıntısı yaratmaktadır. Bu yargı tablo 3 ve tablo 4 deki 30 dakikalık işlevsiz geçen süre zarfı ile örtüşmektedir. Öğretmen Ö sınıfta ders haricinde temel disiplin sorunları ile ilgilenmekte ve ders içeriğine gereken vakti ayıramamaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Görsel Sanatlar dersi TEOG sınavında sorumlu tutuldukları bir ders olmadığı için, öğrenciler söz konusu dersi basit bir eğlence, boş vakit geçirme ve bir nevi deşarj olma aracı olarak görüyor olabilirler.

Bu sonuç ve tartışmaların ışığında aşağıdaki önerilere yer verilebilir:

1. Görsel Sanatlar dersinin sadece süresinin uzatılması dersin niteliğine katkı sağlamayacaktır. Görsel Sanatlar öğretmenin dersin içeriğinde, dersin öğretim yöntem ve tekniklerinde çağdaş öğretim modellerini takip etmesi kendini geliştirerek bunları sınıf ortamında uygulaması önerilmektedir.
2. Öğrenci, veli ve okul yönetiminin Görsel Sanatlar dersine bakış açıları bu dersin niteliğinin geliştirilmesi ve öğretmenin gayreti ile (yaratıcı etkinlik, sanatsal proje vb aktivitelerin tasarlanması) mümkün olabilir. Öğrenci tarafından gerçekleştirilen sanatsal uygulamaların değerlendirme ölçütlerinin (kriterlerinin) belirlenerek öğrenciyle paylaşılması ve uygulamaların bu ölçütler doğrultusunda değerlendirilmesi öğrencinin dikkatini çekeceği gibi derste disiplini sağlayabilir ve dersin ciddiyetinin de anlaşılmasına katkı sunabilir.
3. Yaş grubuna ve konuya uygun farklı öğretim tekniklerinin belirlenmesi ve uygulanması durumunda öğrencilerin derse olan ilgileri artırılabilir.
4. Sınıf ortamında davetli sanatçı ile sohbet, Sanatçı atölyelerine ziyaret, Sanat Galerileri ve Müzelere düzenlenecek geziler ile öğrencilere yerinde inceleme araştırma fırsatları sunmak öğrencilerin derse olan ilgilerini arttıracaktır.
5. Araştırmaya konu olan Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinin koridor ve sınıf duvarlarında sanat eserleri ile ilgili eğitici görsellerin bulundurulması,

güncel sanat haberlerinin yer alacağı panoların oluşturulması ve belirlenecek sergi alanlarında öğrenci uygulamalarının sergilenmesi halinde öğrencilerin görsel sanatlar dersine yönelik ilgilerinin artacağı düşünülmektedir.

6. Görsel Sanatlar öğretmenin temel amacı tüm öğrencilere görsel sanatları sevdirmek ve görsel sanatlardan anlayan bireyler yetiştirmek olmalıdır. Bu temel amacın yanısıra Görsel Sanatlar Öğretmeni, alanda yetenekli ve üstün yetenekli bireyleri de keşfedip onları doğru yönlendirebilmelidir. Sanat alanında üstün yetenekli çocukların küçük yaşlarda tespit edilmesi ve öne çıkan yetenek alanlarında eğitim almasının sağlanması beyin ve yetenek göçünü de engelleyebilir (Levent ve Çelik, 2017 s:85). Öğretmen Ö, alanına özgü çağdaş yenilikleri takip ederek, mesleki yetenek ve becerilerini kullanabileceği, donanımlı fiziki koşullara sahip bir görsel sanatlar dersliğinde, mesleki yaratıcılığını aktif hale getirerek etkin bir öğretim gerçekleştirebilir ve mesleğini daha çok sevebilir. Ancak o zaman, tüm öğrencilerine Görsel Sanatları sevdirebilir ve öğrencilerinden yetenekli bireyleri belirleyerek onları ilgili alanlara yönlendirebilir.

Kaynakça

- Artut, K. (2004). *Sanat Eğitimi, Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Büyükalın, F. Cancan, D. ve Kansu Çelik, F. (2018). "Suriyeli çocukların Suriye'ye bakış açılarına ilişkin resimlerinin analizi", *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 519-536
- Emekli, G. (2006). "Coğrafya, kültür ve turizm: kültürel turizm", *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 51-59
- Erbay, M. (1997). *Plastik sanatlar Eğitimi'nin Gelişimi (1. Basım)*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Katırcı, M. ve Polat, D. B. (2015). "Güzel sanatlar fakültelerine hazırlık kurslarında imgesel tasarımda kullanılan bir öğretim yöntemi örneği", *Akdeniz Sanat Dergisi*, 8(15).
- Katırcı, M. ve Gönülçay Çalimli, Z. (2015). "Diş hekimliği fakültesi öğrencilerinin sanat tarihi dersine yönelik gözlem sonuçları", *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, ISSN: 1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat-Kırgızistan, Mart-Nisan 2015, 48, 1-17.
- Katırcı, M. (2004a). "İlköğretim öğrencilerinin sanatsal yönelimlerinin belirlenmesi", *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(14), 112-118.
- Katırcı, M. (2004b). "An educational criticism of a Turkish high school art class", 7th European Regional Congress. İstanbul and Cappadocia Turkey, July 1-6, 277-299.
- Katırcı, M. (2017). "Sanat eğitiminin gerekliliğine ilişkin pedagojik formasyon öğrencilerinin görüşleri", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1635-1650.
- Kırıçoğlu, O. ve Stokrocki, M. (1997). *Ortaöğretim Sanat Öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Yayınları.
- Levent, F. ve Kansu Çelik, F. (2017). "Sanat alanında üstün yetenekli çocukların eğitiminin devlet tarafından desteklenmesine ilişkin sanatçıların görüşleri", *Türk Üstün Zeka ve Eğitim Dergisi*, 7(2), 65-86.
- Levent, F. ve Bakioğlu, A. (2013). "Üstün yeteneklilerin eğitiminde Türkiye için öneriler", *Üstün Yetenekli Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1, 33-45.
- Mülayim, S. (1994). *Sanata Giriş Plastik Sanatların Temel Kavramları ve Terminolojisi Üzerine Bir Deneme (2. Baskı)*. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Özsoy, V. (2001). "Gazi üniversitesi gazi eğitim fakültesi güzel sanatlar eğitimi bölümü",

Eğitim ve Bilim/Education and Science, 26(221), 41-51.

Ünver, E. (2002). *Sanat Eğitimi (1. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (1. Baskı)* Ankara.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10. Baskı)* Ankara: Seçkin Yay.

İnternet Kaynakları

<https://www.cekmekoy.bel.tr/tr/cekmekoy-cografyasi>, adresinden 14 Mayıs 2017 tarihinde edinilmiştir.

<http://bursa.meb.gov.tr/oges/content/uploads/Anadolu%20%20mam%20Hatip%20Liseleri%20Tan%20C4%B1t%20C4%B1m%20Kitap%20C3%A7%20C4%B1%20C4%9F%20C4%B1%2022.06.17.pdf>, adresinden 25.05.2018'de alınmıştır.

http://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/12124436_ahh-12062017.pdf, adresinden 25.05.2018'de alınmıştır.

http://milliradekizaihl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/63/14/762764/dosyalar/2017_07/11071728_AYHL_HaftalYk_Ders_Yizelgeleri_deYiYiklikler.pdf, adresinden 25.05.2018'de alınmıştır.

http://camlicakizaihl.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/34/22/974751/dosyalar/2016_03/28115206_lisedersizgesi.pdf, adresinden 25.05.2018'de alınmıştır.